

**L'OBRA MUSICAL, FOLKLÒRICA I LITERÀRIA DE
JOAN MOREIRA**

ALBERT ARAGONÉS SALVAT
JOAN FRANCESC VIDAL I ARASA

RESUM

Joan Moreira Ramos (Lleida, 1878 - Tortosa, 1951) és un dels escriptors tortosins més destacats de la primera meitat del segle XX. L'article només pretén donar una idea de la magnitud de la seva labor cultural i artística, que va més enllà del seu llibre *Del folklore tortosí* (1934), l'obra més coneguda.

Paraules clau: Joan Moreira, folklore musical, Orfeó tortosí

RESUMEN

Joan Moreira Ramos (Lleida, 1878-Tortosa, 1951) es uno de los escritores tortosinos más destacados de la primera mitad del siglo XX. El artículo solo pretende dar una idea de la magnitud de su labor cultural y artística, que va mucho más lejos de su libro *Del folklore tortosí* (1934), su obra más conocida.

Palabras clave: Joan Moreira, folclore musical, Orfeó tortosí

ABSTRACT

Joan Moreira Ramos (Lleida, 1878 – Tortosa, 1951) is one of the most relevant writers of the first half of the 20th century in Tortosa. This article aims to give a general view of the magnitude of his cultural and artistic work, which stretches far beyond its best-known work, *Del folklore tortosí* (1934).

Key words: Joan Moreira, musical folklore, Orfeó Tortosí (Choral Society of Tortosa)

L'OBRA MUSICAL, FOLKLÒRICA I LITERÀRIA DE JOAN MOREIRA

Albert ARAGONÉS SALVAT

IES de l'Ebre

Joan FRANCESC VIDAL I ARASA

Conservatori de Tortosa

Moreira fué esto, principalmente: el poeta de la Cinta. Verdad es que fué muchas otras cosas más, en grado eminente: fué obrero modélico, fué compositor musical y teatral inspirado, fué admirable Director del Orfeo Tortosí y del Orfeo Montsià, fué divulgador sabrosísimo de nuestro Folklore, fué católico práctico, fué modelo de esposos y de padres; fué todo esto y mucho más.

Enrique Bayerri (1952)

Amb aquest article pretenem donar a conèixer la magnitud de la labor cultural i artística d'un dels escriptors tortosins més destacats de la primera meitat del segle XX. Deixem per a una altra ocasió l'anàlisi de les idees polítiques, religioses i lingüístiques de Moreira, les valoracions estètiques i metodològiques de la seua obra i la presentació completa i detallada del seu ampli repertori.

Joan Moreira Ramos. Va nèixer a Lleida el dia 5 de juny de 1878. Son pare era Valeriano Moreira, un músic militar gallec destinat al quarter militar de Tortosa, i sa mare, Providencia Ramos, una tortosina mestressa de casa. Quan es van casar vivien a Tortosa, però van haver de traslladar-se a Lleida, estant sa mare embarassada. Per això Moreira, fent servir la dita «sembrada casolana i collita forastera», sempre deia que ell era tortosí i que va nèixer a Lleida «per casualitat».

Quan Moreira encara no tenia dos anys, va morir son pare, encara jove, i va tornar a Tortosa amb sa mare. De ben menut, Moreira fa d'escolanet a la catedral de Tortosa, entra d'*infantillo* en el cor de música de la catedral anomenat "Infantillos de la Seu" i, més tard, com a monjo de la Seu. És aquí on naix en ell l'afició al cant i a la música i on va rebre les primeres lliçons.

Als vuit anys ingressa al Seminari Diocesà, que llavors estava al carrer Montcada, per fer la carrera sacerdotal durant onze anys com a alumne extern, però quan feia l'últim curs de Filosofia, i en contra del peref de la seua mare, deixa el seminari.

Llavors es posa a treballar, recomanat per sa mare, a la fàbrica d'oli i de sabó Aceites Franquet, situada al barri de Remolins, on més tard va passar a ser viatjant.

Joan Moreira Ramos i sa néta Carme Murall Moreira

A principis de 1900, es casa a la parròquia de Roquetes amb Carmen Montesinos i Revoltós. Van tenir sis fills en dotze anys, Valeriano, Carmen, Cinta, Concepción, Lluís i Concha, dels quals se n'hi moren cinc, dos de menuts.

Durant deu anys, fins després de la riada de 1907, va treballar de llimador de serres a la fàbrica de Nicolau, situada a la Casota (al barri de Ferreries), i formava part del Gremio de serradores del Patronato Obrero Católico de Tortosa.

L'any 1905 Moreira funda l'Orfeó Tortosí al Centre Excursionista i n'és director fins quan presenta la dimissió l'any 1912 i funda l'Schola Orfeónica en el Col·legi de Vocacions Eclesiàstiques, de la qual en va ser director, com a mínim, entre 1912 i 1914.

A la primera dècada del segle ja treballava de tenidor de llibres a les oficines del Canal de l'Esquerra i formava part del Gremio de escribientes oficinistas y dependientes de comercio del Patronat.

L'any 1917 crea i dirigix la Unión Coral Roquetense, un cor únicament per a hòmens, dins l'entitat cultural-recreativa La Lira Roquetense de la veïna ciutat de Roquetes.

Entre els anys 1912 i 1920 participa en les vetlades literàries del Círculo Tradicionalista de Tortosa, del qual en va ser secretari l'any 1915. També fou membre de la Lliga Espiritual de la Mare de Déu de la Cinta (1919-1921), de la qual també en va ser secretari.

L'any 1920 accepta una oferta com a director i apoderat a l'empresa Orujos Alifonso, una indústria d'oli i de sansa, i es trasllada a Ulldecona. L'any 1922 funda a Ulldecona l'Orfeó Montsià, que impulsà i dirigí durant vuit anys

Estant a Ulldecona, entre 1926 i 1929, se li moren tres fills: Cinta, Carmen i Lluís. El mateix dia que mor el tercer, torna a Tortosa. Deixa llavors la direcció de l'Orfeó Montsià i passa a treballar com a secretari particular de Joaquín Bau Nolla¹.

L'any 1932 Moreira es reintegra a l'Orfeó Tortosí, que havia reprès les seues activitats el 1930. A causa de l'inici de la Guerra Civil espanyola, l'any 1936 l'Orfeó Tortosí suspèn les seues activitats. Moreira es refugia en una finca als afores de Tortosa, prop de la Font de Gràcia, i allí se li mor la dona l'any 1938.

Acabada la guerra, l'any 1939 Moreira torna a Tortosa i viu a la mateixa fàbrica de Bau on treballa de director apoderat, fins que es jubila. Reagrupa els pocs cantaires de l'Orfeó Tortosí que van poder tornar als assaigs, però ho deixa a finals de 1940 a causa de l'asma que l'afectarà fins a la mort.

L'any 1942 li toca la loteria i es fa una casa a Tortosa i, a més, compra una caseta a la Simpàtica, la zona residencial de Tortosa, on passarà els últims anys de la seua vida perquè patia d'asma i necessitava un lloc més alt.

Després d'una llarga malaltia, mor a Tortosa el dia 26 de gener de 1951 a l'edat de setanta-dos anys. L'endemà durant l'enterrament, que va ser multitudinari, van repicar les campanes de totes les esglésies de Tortosa com a homenatge a l'estima que Moreira va demostrar en dedicar-los l'últim capítol de *Del folklore tortosí*. L'any 1953, en el segon aniversari de la seua mort, l'Ajuntament de Tortosa acorda dedicar-li un carrer de la ciutat.

Formació musical

El pare de Moreira, que va ser músic militar de primera classe, poc devia influir en Moreira perquè va morir quan ell tenia només quatre anys. En canvi, sí que va ser determinant la decisió de sa mare d'ingressar-lo a l'edat de vuit anys en l'escola i cor de música de la catedral de Tortosa, anomenada Los Infantillos

¹ Joaquim Bau i Nolla (Tortosa, 1897 - Madrid, 1973). Advocat, comerciant i polític tradicionalista va ser alcalde de Tortosa i assembleista durant la Dictadura de Primo de Rivera, diputat per Tortosa com a carlí i pel Bloque Nacional (1933-36), reeligit el 1936, membre de la junta tècnica de l'estat, a Burgos (1936-38). Més tard va ser president del consell d'estat el 1965 i, com a tal, membre del Consejo del Reino.

de la Seu. Moreira va tenir la sort de viure una època daurada pel que fa a l'ensenyança musical a Tortosa. El mestre Joan Nin Serra (1804-1867), que va ser mestre de capella de la Seu del 1824 fins a la seua mort, havia format un grup de deixebles molt brillants que van dominar el panorama musical de la ciutat de finals de segle XIX: José i Jacobo Gotós, Domingo Roque, Miguel Vergés, Asensio, Enrique Camò i Felip Pedrell. El 1884, dotat d'una molt bona veu de tiple, entra com a *infantillo* del cor de la Seu tortosina on inicia les classes de música amb diferents i successius mestres de la capella catedralícia: Josep Vilás, Marian Baixauli (entre 1888 i 1892), Vicenç Ripollés² (entre 1893 i 1895) i Eduardo Torres³ (entre 1895 i 1910). El seu principal mestre, Mariano Baixauli (1863-1923), va destacar com a compositor i pioner en la investigació del folklore valencià, del qual en va recollir gran quantitat de material, i li va saber transmetre aquesta inquietud per la creació musical i l'estudi folklòric.

Una vegada abandonada la carrera eclesiàstica, Moreira es posa a treballar de serrador i aprofitant una estada a Barcelona per aprendre el funcionament d'una màquina nova, es posa en contacte amb el mestre Lluís Millet (1867-1941), ingressa en l'Orfeó Català i s'incorpora a la corda dels baixos. Conten que, donades les bones disposicions que tenia Moreira per a la direcció, el mestre Millet va cedir-li la batuta en una ocasió i va dirigir un assaig de l'Orfeó Català. Millet va influir molt en el pensament de Moreira, sobretot quant a l'efecte de la bona música sobre la societat. L'experiència acumulada amb l'Orfeó Català va ser clau pel futur del jove Moreira, ja que allí va entrar en contacte amb els principals músics i corrents musicals de l'època, i va recollir un bagatge cultural musical que posteriorment va exportar a aquestes terres. També és en aquest moment que decidix començar a recollir i estudiar el cançoner del seu entorn i que coneix Felip Pedrell (Tortosa, 1841 - Barcelona 1922). L'admiració que Moreira tenia per Pedrell la trobem reflectida a partir de l'any 1905 en nombrosos articles periodístics on glossa la seua figura i el presenta com a model d'acció musical a aconseguir. Pedrell va guiar la carrera

2 Vicenç Ripollés (1867-1943), musicòleg, compositor deixeble de Pedrell i reconegut estudiós de la seua obra, va mantindre sempre una gran amistat amb Moreira que ha quedat reflectida en un ampli epistolari.

3 Eduardo Torres (1872-1937). Moreira sentia una gran admiració per la seua faceta de compositor i li tenia un gran estima, tal com demostra el sentit article «Mestre Eduardo Torres», que va publicar arran de la seua mort a la revista *La Santa Cinta* (març 1935).

musical de Moreira, el va assessorar, li va facilitar partitures, llibres... Després que Moreira organitzés l'homenatge de la ciutat de Tortosa a Pedrell, els dos músics acaben forjant una gran amistat i de l'organització d'aquest homenatge sorgix un copios epistolari.⁴ De la seua mà, Moreira va contactar amb prestigiosos músics d'àmbit nacional com ara Cristòfor Taltabull, Cumellas Ribó i especialment amb el famós musicòleg Nemesio Otaño (1880 - 1956)⁵, que va ser el seu principal assessor quant a repertori religiós i organització de corals, especialment quan aquest dirigia l'Schola Cantorum del Col·legi de Sant Lluís. És en aquesta època quan estreny les relacions amb Josep Maria Peris i Polo (1889 - 1936), que era sacerdot operari i professor de cant gregorià i, més tard, director del col·legi des del 1916 fins al 1926. Peris era un destacat organista, compositor i director de cor, alumne d'Eduard Torres, Felip Pedrell i de Vicent Ripollés, que va guanyar el concurs per posar música a la lletra de l'Himne a la Verge de la Santa Cinta (1918).

El mestre

El maig de 1905 Moreira enceta la seua vessant de pedagog i comença a impartir classes gratuïtes al Centre Excursioniste. A la primera classe van assistir 103 alumnes. Per a ells va elaborar un llibret per ensenyar-los música: *Apuntes de música fets aposta per los noys de la escola del Centre Excursionista de Tortosa*. Donat l'èxit d'aquestes classes, el 9-9-1905 s'anuncia l'ampliació de classes a adults i la projecció d'audicions fonogràfiques comentades. Respecte a la metodologia utilitzada en els inicis de l'Orfeó, trobem una referència en l'article "Notas de un reporter", publicat a *Libertad* (13-02-1908):

"En el «Orfeó Tortosí» se sigue el mismo método de estudio de enseñanza que en la «Escuela municipal de Música» de Barcelona, método espurgado de algunos errores que pueden entorpecer el desarrollo de las facultades artísticas de los educandos."⁶

4 Moreira va organitzar i compartir l'estada de Pedrell, la seua dona (Carmen) i filles (Elvira i Roseta) al Coll de l'Alba l'estiu de 1912, i el mateix any va assessorar Pedrell sobre la idea d'aquest de llegar el seu fons musical a la ciutat de Tortosa.

5 Prestigiós musicòleg i una de les figures essencials en la reforma de la música sagrada a Espanya durant la primera meitat del segle XX.

6 Era llavors director d'aquesta escola el mestre Antoni Nicolau, important renovador de l'escola Coral Catalana.

Els materials utilitzats per Moreira com a repertori per a les classes de nois eren molt actuals i innovadors respecte als emprats en aquestes comarques a principis de segle XX. Així, tenim referències que l'any 1911 va utilitzar diverses cançons del recull *Cançons per a la mainada* (c. 1900)⁷ i que el 1923 va agafar cançons pertanyents a la segona sèrie, núm. 100, del recull de cançons publicat per la Biblioteca Popular de l'Avenç, quan cap d'aquests reculls era conegut ni utilitzat a les Terres de l'Ebre.⁸

També li hem d'atribuir la introducció de la metodologia musical Dalcroze, un segle abans que aquesta metodologia fos d'ús comú a les Terres de l'Ebre i a la província.⁹ La primera constància que en tenim és de 1914 amb motiu del concert-conferència oferit a Benjamín Miñana, per les seues bodes de plata sacerdotals; i la segona, l'any 1922, quan dirigia l'Orfeó Montsià. Al respecte, la premsa de Reus anunciava l'any 1923 la inclusió d'aquesta metodologia en un concert de l'Orfeó al teatre Bartrina:

“[...] se ejecutarán por la sección de niños del mismo, una serie de canzonetas con movimientos de gimnasia rítmica, sistema Dalcroze (sic), no conocidas todavía en esta ciudad, por lo que seguramente llamarán la atención de los numerosos aficionados.”

On Moreira va poder elaborar un currículum més complet per formar els jóvens músics va ser a l'Orfeó Montsià (1922-1930). Preveia tres nivells de currículum diferenciats (elemental, mitjà i superior), amb assignatures tan poc usuals en aquesta època com la preparació de l'ensenyança instrumental, classes de tots els instruments de corda fregada —Moreira tocava amb correcció el violí—, història i psicologia de la música, harmonia, composició i instrumentació.

7 Barcelona: Empòrium, s. d. Música de Mas i Serracant i textos i il·lustracions d'Apel·les Mesures.

8 Es van publicar quatre sèries entre 1908 i 1916. La segona sèrie (Barcelona 1909) va ser aplegada per Jaume Llobera.

9 Joan Llongueres va introduir el mètode Dalcroze de rítmica i plàstica a les escoles catalanes. Les primeres experiències didàctiques (1907) van fer-se a la Sala Ars Lucis (Terrassa). L'any següent ho va presentar al Palau de la Música. El 1913, l'Orfeó Català acollí la idea de fer un centre Dalcroze i a Nadal ja funcionava. Poc després es feia la primera Festa del Ritme i de la Dansa. El 1919 es crea l'Institut Català de Rítmica i Plàstica (actual Institut Llongueres) que aleshores tenia la seu al Palau de la Música.

Moreira també va escriure diversos llibres didàctics. A banda del manual *Apuntes de música fets aposta per los noys de la escola del Centre Excursionista de Tortosa* (ca. 1905-1908), que ja hem citat, cal fer menció de dos llibres de temàtica musical que es van extraviar durant la guerra i que apareixen sota l'epígraf "a punt de publicació" en la contracoberta de *Del folklore tortosí* (1934): un es titula *La instrumentació al alcanç de tots los músics.—Lo que m'ha ensenyat la pràctica, síntesis de lo que'ls grans Mestres diuen*; i l'altre *Método de cant choral teòric i pràctic, en un resúmen de la Historia de la Música*.

El fundador i director de corals

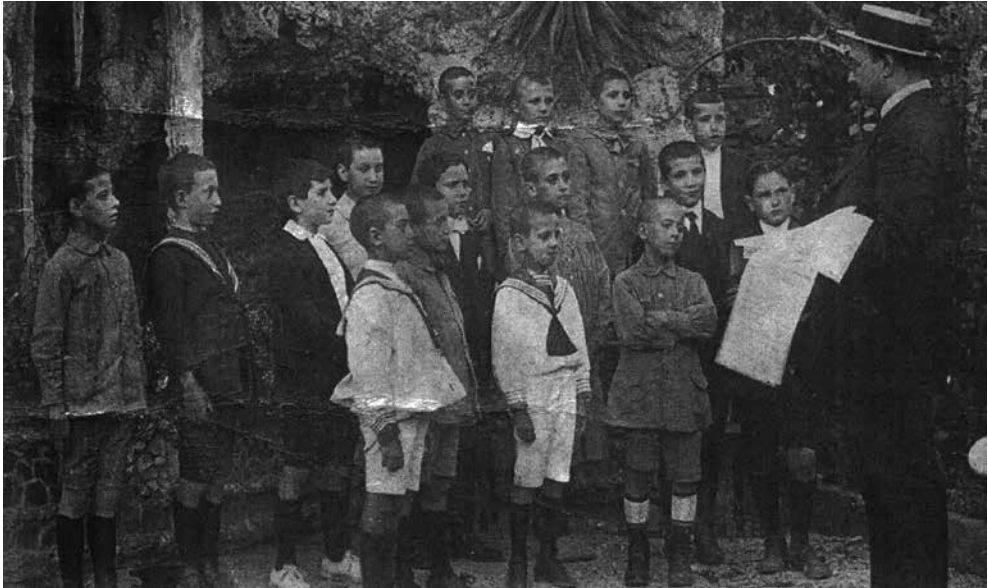
La idea de crear un orfeó a Tortosa seguint el model de l'Orfeó Català va ser el fruit de les inquietuds de molts intel·lectuals, artistes i estudiosos del seu temps, entre els quals, Josep Maria Sabaté Abarcat (1874-1936)¹⁰ i Francisco Mestre i Noé. Moreira fa el primer pas amb una «Carta oberta» publicada a *La Veu de la Comarca* (7-5-1905), que envia des de Barcelona a Joan Abril, director del setmanari, en la qual descriu la benedicció i col·locació de la primera pedra del Palau de l'Orfeó Català. Moreira també creu que a Tortosa manca una coral i així ho manifesta. En aquest article apareixen idees clau que Moreira ja ha anat madurant, com *l'Art i la Pàtria*, i d'altres que traslladarà de l'Orfeó Català als orfeons que ell fundarà, com ara la importància d'una seu, una senyera que el simbolitze i un «Cant de la Senyera» per homenatjar-la, la utilització de la llengua pròpia per expressar-se, a les quals afegirà més endavant la devoció per la Verge de la Cinta i la recuperació i ús del cant popular que prové del folklore.

Joan Abril i Guanyabens va donar suport a la iniciativa de Moreira de crear un orfeó, li va facilitar un espai al Centre Excursionista i va ser-ne el primer president. L'anunci primer de creació de l'Orfeó Tortosí el trobem en un article escrit per Moreira el maig de 1905.

L'Orfeó Tortosí: primera etapa (1905-1908)

El primer dia de juny de 1905 comencen les classes de música del que serà l'Orfeó Tortosí. Com la majoria d'alumnes de solfeig són nois, es decidix iniciar l'Orfeó a partir d'un cor de nois, que debuta el 6-9-1905 al local del

¹⁰ Clergue tortosí, amb càrrec de coadjutor, que va ser professor de música i mestre, entre d'altres, de Joan Lamote de Grignon.

Moreira dirigint la secció de nois de l'Orfeó Tortosí (1a etapa)

Centre Excursioniste, amb motiu d'una vetlada musical per festes de la Cinta, interpretant «Deprecació a la Verge», de Moreira, i «Cançó dels nois», de Millet. En aquesta mateixa vetlada s'anuncia:

“Si com es d'espera augmenta el número de socis protectós de les esmentades escoles y “Orfeó Tortosí” se obrirán noves classes per a homens de 9 á 10 del vespre.”

Tot i no haver-hi un gran increment de socis, van decidir iniciar igualment aquestes classes. El següent pas va ser oferir classes de solfeig gratuïtes a noies, que van començar el març de 1906, a càrrec de Magdalena Gotós. A causa de l'èxit de la convocatòria, de seguida van haver de traslladar-se al Centre Excursioniste. La nova societat coral va fer el primer concert a l'ermita de Mig Camí amb motiu de la festa de Solidaritat Catalana, però la presentació oficial de l'Orfeó Tortosí a la ciutat es va celebrar el 14-10-1906 al teatre del Balneari.

La primera crisi de l'Orfeó, i que va provocar l'escissió d'aquest del Centre Excursioniste, va ser deguda a diferències entre el sector més catalanista d'aquest centre i el més espanyolista de l'Orfeó.

Altres actuacions destacades d'aquest primer període de l'Orfeó Tortosí són el concert conjunt de l'Orfeó Tortosí, l'Schola Cantorum del col·legi de Sant Josep i la del Seminari per celebrar la festa de l'àngel de les escoles, al Seminari Conciliar (7-3-1907); el concert en honor dels socis protectors, al teatre del Balneari (21-7-1907), i el concert homenatge a Jaume I el Conqueridor, al claustre del col·legi de Sant Lluís (9-2-1908).

L'Orfeó Tortosí: segona etapa (1910-1912)

El 25-5-1910 s'anuncia que es constituïx una ponència per a redactar el reglament del reorganitzat Orfeó Tortosí amb l'aspiració que arribe a ser un ateneu o centre artístic. En aquesta segona etapa, Felip Pedrell, de la mà de Moreira, s'implica personalment en el projecte de l'Orfeó. Tot comença amb un article publicat a *El Restaurador* (25-5-1910), on Moreira critica que l'estrena de l'«Himne Tortosí» de Pedrell l'hagués fet una agrupació musical no tortosina. Moreira explica a Pedrell en una carta els motius que el van impulsar a escriure l'article i li comunica la represa de l'Orfeó Tortosí:

“Tengo la satisfacción de poner en su conocimiento que el “Orfeo Tortosí” humilde y sin pretensiones vá á reanudar las interrumpidas tareas (por miseria interrumpidas) tareas que seran mas ó menos artísticas pero guiado por una buena voluntad.”

El 22-9-1910 s'exposa que comencen de nou les classes a l'Orfeó Tortosí i a finals d'any apareix la notícia de la preparació de l'homenatge de la ciutat de Tortosa a Pedrell, el projecte més important de la segona etapa de Moreira a l'Orfeó Tortosí.

El 20-2-1911 es fa la nova presentació oficial de l'Orfeó al Teatre Principal del Balneari. Entre els actes, es va llegir una carta de Pedrell als orfeonistes i aquests van fer el lliurament d'una batuta de banús i plata a Moreira. El 20-10-1911 s'informa que l'Orfeó es trasllada a l'antiga Casa Villoria.

Al començament de 1912 Pedrell li manifesta a Moreira la seua indignació pel canvi d'orientació que està prenent l'Orfeó i amenaça de renunciar a la presidència honorífica. Aquest canvi es consolida el 14-1-1912, quan es renova la junta de l'Orfeó Tortosí en una junta extraordinària. El president, Enrique Sebastián Besora, planteja les noves orientacions de l'entitat: l'excursionisme, la creació de vetlades literariomusicals i la programació de conferències.

Aquests canvis en els objectius de l'Orfeó faran que acabe convertint-se en un ateneu. El 16-3-1912, el diari *La Tradición* inicia una campanya periodística molt crítica que argumenta una nova orientació “antireligiosa i anticlerical” de l'Orfeó Tortosí i la influència negativa de Marcelino Domingo, i s'enceta una polèmica amb el *Diario de Tortosa*. La darrera actuació de Moreira amb l'Orfeó en aquesta segona etapa va ser amb motiu de l'homenatge a Felip Pedrell.

L'homenatge a Pedrell

Moreira va ser l'ideòleg i principal organitzador de l'homenatge de la ciutat de Tortosa a Pedrell celebrat del 28 al 30 d'octubre de 1911. Entre altres gestions, Moreira es va encarregar de preparar la participació tant de l'Orfeó Tortosí com de l'orquestra del Sindicat Musical Barceloní en els diferents actes d'homenatge i en el concert de música pedrelliana que es van celebrar al Teatre Principal del Balneari (28-10-1911), va tindre informat Pedrell enviant-li cartes cada dos o tres dies, li va compondre una peça coral de benvinguda, va organitzar la cavalcada d'homenatge, va preparar una Festa de la Jota, es va encarregar del disseny de les postals commemoratives, va ensenyar l'«Himne Tortosí» de Pedrell als mestres de les escoles i el va acompanyar (junt amb l'Orfeó) a l'homenatge rebut a Alcanar. També va redactar i enviar la documentació per a les adhesions a l'edició del Festival Líric Popular “Lo Comte Arnau” (consistent en una reducció per a piano i veus d'aquesta òpera costejada per un grup d'intel·lectuals de Barcelona). A més, es va encarregar que es realitzés una placa de bronze amb inscripció i el bust de Pedrell per ser col·locada al carrer de Tortosa que du el seu nom i, sobretot, va gestionar i revisar l'enviament de tots els escrits inclosos a *Escritos heortásticos* (1911), un llibre jubilar de commemoració de l'homenatge.

L'Schola Cantorum del col·legi de Sant Lluís (1912-1914)

A principi de 1912 Moreira rep l'oferiment de dirigir l'Schola Cantorum del col·legi de Sant Lluís i Pedrell el felicita en una carta:

“Celebro que te hayan ofrecido esos dos magisterios: acoge en ellos a esos pobres chicos, los hombres de mañana, y no les abandones, hazlos hombres de fuerte voluntad y energías morales, pues ellos están llamados a ser la patria regenerada de mañana. (12-3-1912)”

Moreira dirigint l'Schola Cantorum del Col·legi de Sant Lluís (1914)

El primer concert de l'Schola Cantorum es va celebrar al teatre del Balneari el 28 d'abril amb motiu de la inauguració del monument a mossèn Sol. El preceptor del repertori d'aquest orfeó va ser el cèlebre musicòleg Nemesio Otaño. En una carta enviada a Pedrell, Moreira li comentava:

“Voy preparando ya los materiales para el nuevo curso de San José, la primera quincena de noviembre es la fiesta del colegio y vamos á dar la primera muestra de vida. El queridísimo padre Otaño ha sido mi mentor en lo de formar el repertorio y está dicho todo con ello en cuanto á la selección de obras, ahora en cuanto á la ejecución se trabajará de firme para ello, y Dios sobre todo. (16-08-1912)”

Les actuacions més destacades d'aquest cor van ser el concert amb motiu de la festa del centenari de la Pau de l'Església, al col·legi de Sant Lluís (3-5-1913), i el concert-conferència per la celebració dels vint-i-cinc anys de sacerdoci de D. Benjamín Miñana, al col·legi de Sant Josep (5-4-1914). La darrera actuació de Moreira amb aquesta coral va ser el 16-11-1914 en una funció de missa de tarda al temple de la Reparació.

La Unió Coral Roquetense (1917-1920)

Moreira (amb corbata, al centre) amb la Unió Coral Roquetense

Moreira va participar activament en les vetlades literariomusicals del Cercle Tradicionalista de Tortosa, sobretot en la festa anomenada Nadal del Pobre. Fins i tot trobem que el març de 1913, en el context de l'Agrupación Lírico-dramática Jaimista (pertanyent al Cercle Jaimista), va muntar i representar la sarsuela *Morirse a tiempo*, del mestre Busca. Així doncs, l'entrada com a director de la Unió Coral Roquetense, alhora seu del Cercle Monàrquic de Roquetes, per fer un cor exclusivament d'hòmens sembla natural i conseqüent amb el seu pensament. Entre les notícies destacades d'aquest període trobem que mossèn Josep Miravalls, "ple d'estudis i harmonies de la seva estada al Patriarca valencià", va fer al mestre Moreira i a l'orfeó "el valuós present d'un himne" per a la seua senyera.

Donat que a Roquetes no hi havia premsa local, és difícil seguir el rastre de les actuacions d'aquesta coral. No és fins al 1919 que trobem una crònica sobre un concert seu, concretament, el 15-8-1919 a Amposta, a la plaça de la Constitució (l'actual plaça d'Espanya), per festes majors i amb motiu de la festivitat de l'Assumpció. La darrera actuació de Moreira amb la Unió Coral va ser el 25-3-1920 a causa del lliurament de premis dels jocs florals convocats per la Lliga Espiritual de la Mare de Déu de la Cinta.

L'Orfeó Montsià (1922-1930)

El naixement legal de l'Orfeó Montsià data del 29-5-1922. El 20-6-1922 s'organitza la secció de nois i el 16-7-1922 la de noies. El primer concert que organitza amb l'Orfeó Montsià va tindre lloc el 3-9-1922 a la plaça de Sant Lluç d'Ulldecona, arran de la celebració de la Festa de la Música.

Un dels concerts més importants d'aquesta coral va ser el que van fer al teatre Bartrina de Reus el 3-6-1923. En un article que anuncia aquest concert trobem l'anunci del projecte de construcció de la seu de l'Orfeó:

“[...] han realitzat el cas insòlit, el miracle, quasi bé es pot dir, de tenir ja escullit el terreny i confeccionats els plànols per a aixecar en breu l'edifici o Casal propi de l'Orfeó.”

Orquestra de l'Orfeó Montsià

La col·locació de la primera pedra del casal de l'Orfeó Montsià es va celebrar el dia 21-10-1923 i un any més tard, el 18-10-1924, s'anuncia l'acabament de les obres i la inauguració del Casal de l'Orfeó amb motiu de la festa de Sant Lluç. L'any 1926 Moreira crea una orquestra de corda amb alumnes de l'Orfeó.

El 10-03-27 s'edita un llibret on hi ha una detallada memòria que explica l'obra de l'Orfeó des dels seus inicis fins l'any 1927: *Memòria leída por el fundador y director del Orfeó Montsià D. Juan Moreira en la Junta General extraordinaria celebrada en la noche del 10 de marzo de 1927* (Ulldecona, Mariné Impresor). El gener de 1928 apareix un altre llibret que resumix l'obra de l'Orfeó Montsià, amb una àmplia crònica de Tipitíes, redactor del diari *La Tradición*, una breu introducció de José Nofre i una memòria de les classes efectuades del 15 de febrer a 15 d'agost de 1928 redactada per Joan Moreira. A

partir d'aquest llibret, es fa un article amb el mateix títol que apareix a *Heraldo de Tortosa* (4-8-1928) i, posteriorment, *La Tradición* el reedita regalant-lo amb el diari.

A l'inici de 1930, en una junta directiva, José Nofre anuncia el propòsit de deixar la presidència per motius polítics i el mateix any Moreira es reclamat per dirigir una fàbrica a Tortosa. Per no desmoralitzar els membres de la coral, els va dir que hi aniria un cop o dos a la setmana per assajar, però només ho va fer durant un parell o tres de setmanes.

Les actuacions més destacades d'aquest orfeó mentre el va dirigir Moreira són un concert per festes majors al teatre Principal de Tortosa (16-9-1923), l'actuació al teatre Principal de Castelló (21-5-1925) i la festa de fi de curs de les escoles de l'Orfeó Montsià al seu local (des. 1929), en què van participar l'Orfeó i l'orquestra, l'últim concert de Moreira al capdavant de l'entitat.

L'Orfeó Tortosí: tercera etapa (1932-1936)

Moreira (amb ulleres, a l'esquerra), Pere Puig (amb ulleres, a la dreta) i Maria Herrero de la Vega, entre altres, al capdavant de l'Orfeó Tortosí (3a etapa).

La primera notícia del retorn de Moreira a l'Orfeó Tortosí la trobem a *La Vanguardia* (24-04-1932), on s'anuncia que n'ha estat nomenat director honorari. Tot i que consta com a director honorari, Moreira forma part d'un equip de tres directors de l'Orfeó, juntament amb Pere Puig i Maria Herrero de la Vega.

El primer concert on ell consta com a director data del 8-9-1932 i tingué lloc a l'estatge social de l'Orfeó. A final de 1932, l'Orfeó participa en una vetlada literariomusical commemorativa del centenari de la mort de Goethe i Moreira en dirigeix la part musical en exclusiva. És quan Pere Puig deixa l'Orfeó

per continuar la seua tasca dirigint la societat coral La Tortosina, del Centre Obrer de Corporacions.

El dia 1-1-1933, amb motiu de la festa de repartiment de premis del I Concurs Literari efectuada al saló d'actes de l'Orfeó Tortosí, s'estrena amb gran èxit la «Gran Jota Tortosina» de Moreira. El 5-7-1933 l'Orfeó Tortosí organitza amb gran ressò un concert en benefici del Menjador dels pobres per reduir-ne el dèficit.

L'11-3-1934 l'Orfeó Tortosí, dirigit per Joan Moreira, ret un concert d'homenatge a Maria Herrero de la Vega, que havia mort a Tortosa al setembre de l'any anterior.

El 23-6-1934, *La Vanguardia* anuncia:

“El “Orfeó Tortosí”, en homenaje a la labor que viene desarrollando su director, don Juan Moreira, le dedicará un artístico pergamino, cuyo texto ha sido encomendado al culto publicista, cronista de la ciudad, señor Mestre Noé.”

Poc després, Moreira anuncia la seua partida a Barcelona motivada per deures professionals i el dia 12-7-1934 se celebren diversos actes de comiat en homenatge al mestre, entre els quals destaca una vetlada literariomusical.

L'Orfeó Tortosí: quarta etapa (1939-1940)

El primer acte, que tinguem constància, on participa l'Orfeó Tortosí acabada la Guerra Civil és una missa de campanya que es va celebrar al parc municipal Teodor González de Tortosa el dia 18 de maig de 1939, és a dir, al cap d'un mes i mig d'haver-se acabat l'enfrontament bèl·lic. L'actuació més destacada d'aquest darrer període va ser el 9-2-1939 a la capella de la Cinta. L'últim acte de Moreira amb l'Orfeó fou una peregrinació diocesana a Saragossa patrocinada pel prelat de la diòcesi de Tortosa, a requeriment de l'alcalde Recadredo Loscos i Mulet. Cap a l'acabament de l'any 1940, i per greus motius de salut, el mestre Moreira va deixar definitivament l'entitat.

El compositor

Fent un resum cronològic de les seues obres en trobem les següents:

«Deprecació á la Verge». Estrenat el 6-9-1905 pel cor de nois de l'Orfeó Tortosí en el seu debut en la Vetllada del Centre Excursioniste.

També va compondre un himne de benvinguda per a cor per a tres veus masculines, estrenat el 28-10-1911 amb motiu de l'homenatge a Felip Pedrell, i l'«Himne dels Josepets», del qual no n'hem trobat cap rastre documental.

«Himne a la Cinta». El 6-7-1918 Moreira va guanyar el concurs per a la lletra d'un himne a la Verge de la Cinta convocat per la Reial Confradia de la Verge de la Cinta. Per a la música es va organitzar un altre concurs, que es va resoldre per festes de Tortosa de 1918 i que va guanyar Josep Maria Peris. Va ser interpretat per primera vegada per la Unión Coral Roquetense el 25-3-1920.

«Cant á la Senyera». Es conserva una partitura que va pertànyer a la Unión Coral Roquetense (1917-1920) i una altra datada al juny de 1920, dos anys abans que Moreira fundés l'Orfeó Montsià.¹¹ La primera interpretació que ens consta documentalment data del 3-6-1923 en un concert efectuat a Reus.

«Salutació». Es tracta d'un seguit de quartetes de jota amb tornada, interpretada per la Unión Coral Roquetense el 15-8-1919 a les festes majors d'Amposta.

«Lará-lará». La primera constància documental que s'interpretés aquesta obra data del 15-8-1919 a Amposta. Moreira modificava la lletra en funció de la ciutat on s'interpretava: «Les xiques d'Amposta», al concert d'Amposta; «Les filles de Roquetes», a la partitura conservada de la Unión Coral Roquetense (1917-1920); «Les filles de Tortosa», a *Del folklore tortosí* (1934).

«Salada Morena ¡ole!», amb el subtítol «Cançó popular», harmonitzada per a cor mixt de la col·lecció de Joan Moreira, a partir de la cançó popular homònima que apareix a *Del folklore tortosí*. Va ser composta entre 1917 i 1920.

«Cançó Tortosina (de la col·lecció de Moreira)». Va ser interpretada a Reus el 3-6-1923. El més probable és que es tractés del «Lará-lará», ja que a *Del folklore tortosí* la distingix com a tal i a una partitura que es conserva de la Unión Coral Roquetense també posa com a subtítol «Cançó popular de la comarca tortosina».

«Gran Jota Tortosina», amb el subtítol «Adaptació de la rondalla original i lletra de Joan Moreira» (14-8-1932). Estrenada l'1-1-1933 a la seu social

11 Moreira, Joan. «Cant a la senyera» a tres veus, música i lletra de l'autor. Ulldecona, juny de 1920 en «Ars Orpheónica» *Col·lecció d'himnes y varios* [3 a 7]. Núm. 3. Enquadernat per B. Beltran (Tortosa). Propietat de Carme Murall Moreira.

de l'Orfeó Tortosí amb motiu de l'entrega de premis del I Concurs Literari d'aquest Orfeó. La seua gestació es va iniciar l'any 1911, quan Moreira estava preparant la Festa de la Jota per a l'homenatge a Pedrell.

«Sant Josep va a buscar foc», harmonització per cor de la nadala popular a partir de la melodia que apareix a *Del folklore tortosí*. Va ser estrenada el 12-6-1935 al cine Doré, de Tortosa.

«Salve», cantat per l'Orfeó Tortosí en la processó de les festes majors de Tortosa de 1935.

«Manollet de cançons del folklore tortosí», interpretades per Conchita Moreira (cant) i Asunción Balart (piano) en la celebració del tercer aniversari de la benedició de la senyera de l'Orfeó (30-6-1935).

Entre els nombrosos arranjaments per a cor que va fer Moreira destaquem els següents:

Per a cor: «Els segadors», harmonització a tres veus i lletra de Joan Moreira (1923). «Serenata», de Franz Otto, arranjament per a cor. «Catalunya plora», de Joan Viladomat, arranjament per a cor a sis veus. «La cançó de la terra», estrenada el 12-10-1925; probablement és alguna de les cançons de l'obra simfònica homònima (1907-1909) del compositor G. Mahler.

Per a l'orquestra de l'Orfeó Montsià (1926-1930): «Marcha de infantes», «La Balenguera», «El bésame», «Las mujeres de la cuesta», «Jota Aragonesa», «Ecce Panis», «Ara Comencem», Marxa dels «Petons i cireres», «Sardana davant l'Església», «Tantum Ergo», a més d'altres arranjaments de ballables clàssics i moderns.

Tot i que amb un paper secundari, cal remarcar la importància de la música en moltes de les obres teatrals escrites per Moreira. Així, per exemple, trobem números musicals a *Un dentiste americá*, *Cada auvella en sa parella*, *Pobre Quico*, *El sueño de un pequeño orfeonista*, *Panderos i fabriols (Los Pastorets de Nadal)*, que du el subtítol de *Escenes pastorils musicades*, *Resurrecció* i *La llum de la vida*.

El musicòleg

Moreira va publicar nombrosos articles a la premsa i va pronunciar diverses conferències de caire etnomusicològic en què descrivia el context de les pràctiques musicals que observava la ciutat i la comarca, i d'altres de tipus

musicològic, més erudits o relacionats amb altres àmbits culturals vinculats a la música.

El primer escrit de Moreira que descriu pràctiques musicals, «¿Un músic què és?», publicat a *La Veu de la Comarca* (26-8-1905), és de tipus etnomusicològic. En aquest escrit en vers descriu una actuació d'una orquestra en una festa de carrer: costums, instruments, tipus de repertoris, balls més usuals segons l'estatus social... Per posar només dos casos més, citem dos articles on caricaturitza el costum estès en aquesta època que les noies que buscaven marit tenien més possibilitat d'aconseguir-ho si tocaven el piano: «En broma. Buscant novio», publicat a *La Veu de la Comarca* (9-6-1906), i «En broma. Les de Merenguesèc», publicat a *Correo Ibérico* (2-10-1906).

De tipus musicològic, destaca la sèrie de nou articles publicats amb el títol «Música y músicos», que es va publicar al diari *El Restaurador* els dies 1, 8, 14, 21 i 30 d'agost i 5, 12, 19 i 26 de setembre de 1912. Aquests articles són un valuós document que ens descriu amb detall el panorama musical de la Tortosa de principi del segle XX.

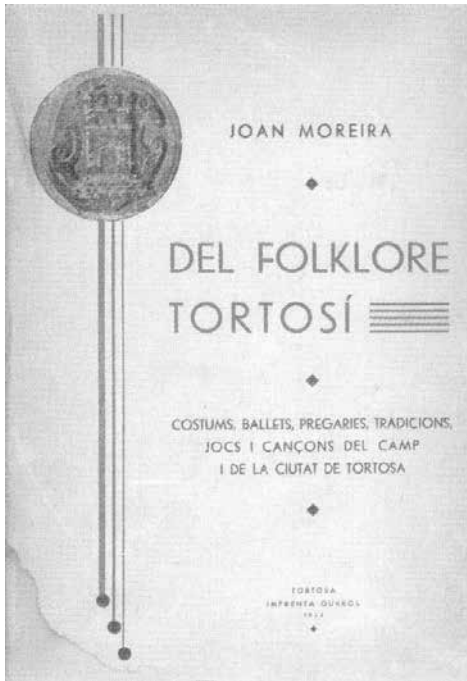
En cadascun planteja un tema diferent: el primer és una anàlisi del repertori musical que s'escolta a la ciutat; en el segon, qüestiona la finalitat de les bandes de música existents a partir del repertori que oferixen; en el tercer, els beneficis que oferiria la unió de les dos bandes existents; en el quart, el paper i la responsabilitat de l'ajuntament en l'educació musical dels ciutadans; el cinqué és un estudi econòmic i de viabilitat de la creació d'una banda municipal; el sisé parla de les dificultats que portaria la seua creació i com es podrien resoldre; en el seté descriu els centres d'educació musical de finals del segle XIX i els compara amb els existents al principi del segle XX; en el vuité article descriu i critica el que toquen els dolçainers i en planteja una reforma fent un repàs del repertori tradicional, i el nové és una detallada descripció d'una actuació de "Cota" cantada improvisada del mític cantador Mariano Manta acompanyat d'una rondalla.

A més a més, en moltes de les seues obres literàries trobem moltes i valuoses referències als costums musicals de l'època.

Per posar només alguns exemples, al monòleg *Tot per ser curt de vista* (1912), es mostra el costum de rondar i descriu una cantada de ronda on el rondador li canta a l'estimada, improvisant-li diferents textos; a «Un panoli tortosí» (1928), ens parla de la gaita com a l'instrument que l'acompanya i cita

Mariano Manta com cantador referent d'aquesta festa; a «Lo dissabte de la Cinta» inclou una descripció de la música que acompanya al seguici festiu: la dolçaina, les músiques, lo trompeter i les campanes; a les dos narracions en vers que l'any 1912 publica a *El Restaurador* sobre el Diumenge de Rams descriu els elements musicals que hi participen: el cant del Benedictus, l'Inrecort, l'Astabat, els tabalots dels soldats romans, la música de la tropa...; al llibre *Del bon humor tortosí* (1950) dedica un capítol sencer a músics de carrer com l'Aixarquet, Polseguera i Celles o Tonyina; i així un llarg etcètera.

El folklorista

Coberta del llibre *Del folklore tortosí* (1934)

La faceta més coneguda de Moreira és l'obra folklòrica, recollida en gran part en l'únic llibre que va publicar: *Del folklore tortosí*. El llibre, que porta el subtítol de *Costums, ballets, pregaries, paremies, jocs i cançons del camp i de la ciutat de Tortosa*, va ser imprès per primera vegada a la impremta Querol, de Tortosa, l'any 1934, gràcies a Joaquín Bau Nolla, que en va pagar l'edició, tal com va fer amb els dos primers volums de la *Historia de Tortosa* (1933 i 1934) d'Enric Bayerri, i el sisè volum de les *Espurnes de la llar* (1934) de Ramon Vergés Pauli. L'any 1979, la família en va fer una segona edició no facsímil; i el 1999, el Centre de Lectura Terres de l'Ebre, de Tortosa, en va publicar una edició facsímil en dos volums en la col·lecció Biblioteca Ebrenca.

Aquest llibre és una obra cabdal per al coneixement dels costums, del folklore i de la llengua de la ciutat de Tortosa de principi de segle, i ho demostra el fet que ha estat sempre una font ineludible per als més destacats folkloristes i filòlegs.

És un llibre voluminós, amb un gran nombre d'il·lustracions, que està dividit en tres parts, “a modo de tríptic”: «Tortosa treballant», «Tortosa xalant», «Tortosa pregant», seguides d'un «Epíleg» de Francisco Mestre i Noé. Com ja indica el subtítol, es tracta d'un llibre miscel·lani on trobem un repertori de materials folklòrics gairebé complet: costums del cicle de la vida (naixement, embaràs, part, bateig, confirmació, festeig i casament, engarronades i esquellades, jocs infantils i d'adults); descripcions d'oficis (pescadors, tartaners, bugaderes...), festes populars (carnaval, la festa de l'Aldea, la pujada a Mig Camí, la nit de Sant Joan, festes al riu i de carrer, bous, córrers i nits de ronda, albadès...) i festes religioses (advocacions, processons...); creences (advocacions, oracions, supersticions, medicina i meteorologia populars, éssers fantàstics); toponímia i onomàstica populars; partitures d'himnes, novenes, gojos, balls i danses, tocs de dolçaina i de campanes); refranys i endevinalles; rondalles humanes, llegendes i, sobretot, tradicions locals; materials iconogràfics (una auca, gojos, exvots), etc.

Una de les prioritats de Moreira era recuperar, dignificar i impulsar una de les tradicions més característica de les Terres de l'Ebre, la pràctica de la jota cantada improvisada i el folklore musical en general.

La replega d'aquests materials comença trenta anys abans de publicar *Del folklore tortosí*, quan presenta un recull de cançons populars a la II Festa de la Música Catalana (1905) i rep una menció honorífica en el premi ofert per l'Ateneu Barcelonès a la millor i més nodrida col·lecció de cançons populars catalanes. Aquest fet va tindre una gran repercussió a Tortosa: la premsa local se'n va fer ressò i va rebre un homenatge per part de la secció d'hòmens de l'Orfeó Tortosí al Centre Excursioniste. Anys més tard, en els jocs florals de Tortosa de 1908, guanya el premi Felip Pedrell “al millor recull de cançons y toques populars d'aquesta regió”, que deuen ser els quinze clixés autògrafs de partitures de cançons populars firmades per Joan Moreira que publica Ramon Vergés Pauli al primer volum d'*Espurnes de la llar. Costums i tradicions tortosines* (Tortosa, 1909). El 1911, a petició de Pedrell, va participar com a encarregat de la comissió de folklore i ponent en el Primer Congrés Regional d'Ateneus i Associacions de Cultura (Reus, Centre de Lectura), on també s'encarregà de llegir la conferència de Felip Pedrell. Moreira, llavors encara no es considerava folklorista i li comentava a Pedrell:

“Por lo demas, me trataron muy bien, y me distinguieron, y al marchar el Presidente Simó me invitó a que diera, cuando a mi me plazca, una conferencia sobre folklore, pobre de mi, que por haber recogido unas cuantas canciones me llaman folklorista, y creenme capaz de disertar sobre cosa tan difícil, a cualquier cosa llaman chocolate las patronas.”

L'any 1920, en el context dels Jocs Florals de Tortosa organitzats per la Lliga Espiritual de la Mare de Déu de la Cinta (1920), aconseguix el segon accèssit del premi de la Reial Confradia de la Mare de Déu de la Cinta sobre el tema *Col·lecció de cançons populars, inèdites, a la Mare de Déu de la Cinta, escrites en tortosí*, publicades en folletí (1921). A la festa de lliurament de premis, el cantador Joan Castelló, “Tafalla”, acompanyat de la Rondalla de Roquetes, va cantar les cançons premiades. Totes aquestes cançons les afegirà a *Del folklore tortosí*, amb algunes modificacions de tonalitat (a to de dolçaina), instrumentació, caràcter, ornamentació i text.

Moreira no es va limitar a recollir aquests materials, també va publicar articles monogràfics a la premsa, va pronunciar conferències i, sobretot, va aplicar aquests coneixements en la seua obra pedagògica al capdavant dels orfeons i en la composició d'obres corals i de dignificació d'aquest repertori, especialment de la «Jota Tortosina». Així, per exemple, dintre de la sèrie de nou articles anomenada «Música y músicos» publicada entre agost i setembre de 1912, que ja hem citat, el vuité és una duríssima crítica als dolçainers, per als quals proposa una reforma del repertori, i el nové article és el primer escrit on parla amb detall de la “Cota” cantada improvisada i com tradició a recuperar.

En l'extens discurs sobre la música en les celebracions religioses, pronunciat en la celebració dels vint-i-cinc anys de sacerdoci de D. Benjamín Miñana el dia 5-4-1914, Moreira dedica una de les dos parts del discurs al cant profà en actes litúrgics o religiosos i ho justifica així:

“Estudiando los cantos populares se acumulan medios con que cooperar á la regeneración del pueblo. Por estas razones dedicamos nuestros esfuerzos al estudio y práctica de estos dos géneros de música.”

Una altra mostra del treball de difusió del folklore musical la trobem el 25 de juliol de 1914, en el context del XVII Congrés de la Federació Agrícola Catalano-balear:

“En dit acte, lo mestre Moreira, en un coro de noys, donará a coneixe les mes selectes i típiques cansóns del nostre poble, en son veritable oritge.”

El 12-4-1930 Moreira pronuncia una conferència sobre folklore musical local al Centro Cultural de Remolins: «A mòdo de garramantxos musicals: Folklore tortosí. Mitjos per conservar-lo y aumentar-lo». En aquesta conferència, a més, va executar al violí acompanyat de sa filla tres temes recollits d'artistes de carrer com Quico el Célio.

L'any 1936, dos mesos abans d'acabar d'imprimir *Del folklore tortosí*, a punt ja de presentar el fruit del treball de trenta anys de recerca folklòrica, Moreira participa com a conferenciant a la Semana de Acción Católica Pro Ecclesia et Patria que es va celebrar a Tortosa amb un cicle de sis conferències, que es van pronunciar a l'església del Seminari, al carrer de Montcada. Per als exemples musicals va tindre la col·laboració de sa filla, Concha Moreira, i de la jove pianista de dotze anys Asunción Balart. Els títols de les sessions, segons *La Vanguardia*, van ser aquests:

A modo de Introito. Ideas generales sobre folklore. El pueblo creador del arte. El hecho del folklore tortosino (10-6-1934). Como exterioriza nuestro pueblo sus sentires. ¿El Ebro, clave de algunos enigmas? Nuestras jotas. Ejemplos (11-6-1934). Algo sobre astronomía popular. La canción popular en el campo. Ejemplos (12-6-1934). Cómo reza nuestro pueblo. « El rosari en música». Oraciones de ciego. Villancicos. Ejemplos (13-6-1934). La mujer, creadora del folklore. Canciones de cuna. Ejemplos (14-6-1934). De la canción popular a la polifonía. Influencia de la Iglesia en nuestro folklore. Medios para fomentar y conservar nuestro tesoro folklórico. La jota tortosina (15-6-1934).

En la contracoberta de *Del folklore tortosí* apareix el títol d'un llibre de temàtica musical, del qual no tenim cap altra notícia: *Psicología del poble tortosí a través de les seues cançons*. Sembla que amb aquest projecte Moreira volia emprendre un estudi que no pretenia fer a *Del folklore tortosí*, i que, com deixa constància en el preludi, havia deixat per als psicòlegs «l'afonâ en la metaphísica dels nostres cants i per a les autoritats literàries analizâ la nòstra cobla “que del còr puija als llabis” i'l dir-mos, si'l nòstre, és o no com los atres pòbles, que cantant, sap expresâ los sentiments que l'afecten i conmueven, i que com aquells, cantant, los seus mals espanta, préga, maleix, plòra, enamóra, riu i fa bèfa, condéna, òdia, espera i perdona».

De tema folklòric, Moreira tenia dos llibres més acabats, a punt de publicació segons la contracoberta de *Del folklore tortosí* (1934) i diverses notes a peu de pàgina, que van desaparèixer de casa seua durant la guerra. Un és *Lo Llibre dels Jòcs i Endevinalles Tortosins*. —*Descripció i música de jòcs de nois i de grans, i un enfilall de endevinalles escullides entre molts centenàs*.

Una mostra d'aquests materials va ser publicada a *Del folklore tortosí* en un apartat titulat «Endevinalles» i en el capítol I de la segona part del llibre, que a més reproduïx un article, publicat uns anys abans i que no hem sabut localitzar. La Biblioteca de Catalunya en conserva diversos fulls manuscrits que contenen, però, només llistes de jocs, amb alguna explicació.

L'altre llibre és *Pescadòs i Marinés Tortosins*. —*Del folklore del aigua. Anécdotes, costums, contalles, recordances i tipos de la gent de riu i de mar tortosina*.

Una mostra d'aquests materials va ser publicada a *Del folklore tortosí* en el capítol X de la primera part del llibre, i abans, també, en tres articles publicats a *Heraldo de Tortosa* en la secció “Garramanxos de coses i tipos tortosins”: «La marineria tortosina ó Perque va fe vent lo Dumenge de Rams» (22 i 27-5-1930 i 4-6-1930).

A aquests dos, cal afegir un altre llibre inèdit, acabat de redactar poc abans de la seua mort: *Del bon humor tortosí o La exaltació dels humils*, que porta per subtítol *Apòdos. Desfilada de “Tipos” oblidats. Contalles. Gestes heròiques de fills humils del poble. Origen d'alguns mals noms i... moltes atres coses*. En la primera part del llibre, Moreira presenta més de 2.800 malnoms disposats en estrofes fetes a imitació de composicions populars o de poetes diversos (Calderón de la Barca, Bécquer, Quevedo, Lope de Vega, Verdaguer, etc.). La segona part la formen una seixantena llarga de capítols on podem llegir contalles, facècies, gestes heroiques o records viscuts sobre alguns personatges, que a la primera part apareixen numerats i destacats en majúscules, «fills de gent sencilla del poble, perque regularment per als humils, no hi ha cronistes ni historiadòs que'ls immortalisen [...] presentant-los de manera que's destàquen les qualitats “ciutadanes, pintoresques, humorístiques i heròiques” que'ls adornen».

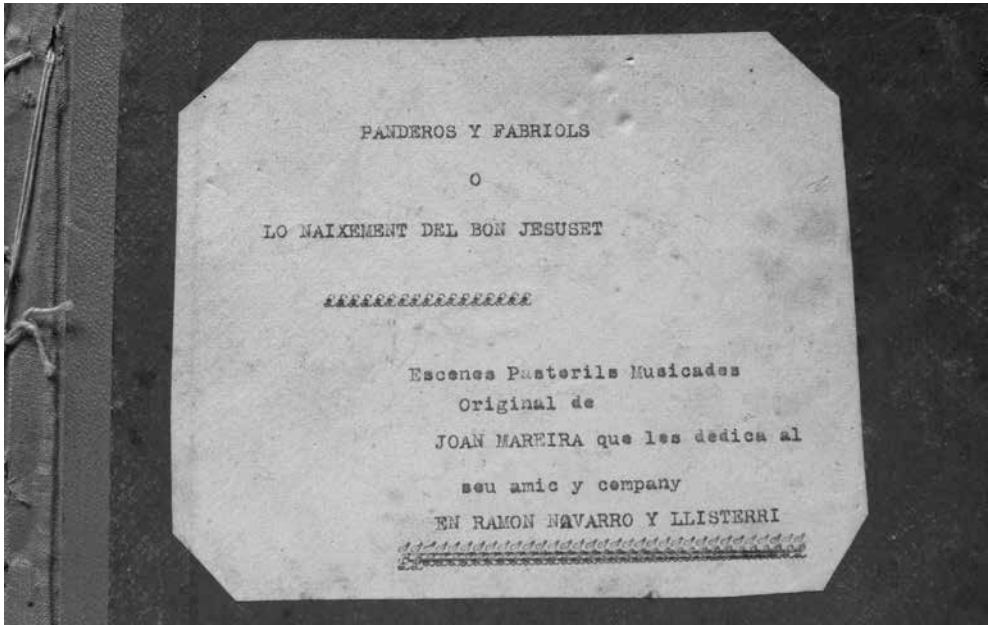
Aquest llibre, de fet, és una ampliació del capítol que clou la segona part de *Del folklore tortosí*, on apareix una enumeració de personatges que subtitula «Desfile de tipos», entre els quals n'hi ha almenys una dotzena als quals dedicarà un capítol d'aquest llibre. En una línia semblant, hi podríem afegir algun article més de la secció “Garramanxos de coses i tipos tortosins”, publicats a *Heraldo*

de Tortosa, com ara «Lo sinyó Felç i la barca de pas. Al vell amic del ànima Jaume Castellà» (18 i 23-12-1929), «Coloms, colomàs i colomaires» (15, 18 i 24-1-1930), aprofitat per redactar el capítol «Lo Barquilleró»; «Cecilia la del Mercat (in memoriam)» (26-2-1930), «Llepolies casolanes» (11-3-1930), «La mort del primè crió» (10-1-1935), «Coquetes i maçanes de Sant Blai» (11-2-1935) i «Tal com va succuï...» (27-6-1935).

L'escriptor

A Moreira, generalment, se'l coneix com a escriptor costumista i aquesta, en efecte, és la temàtica predominant de la seua obra literària. La frontera entre la creació literària i el document folklòric, però, és a vegades difusa. El llibre *Del folklore tortosí*, en certa mesura, no deixa de ser un gran quadre de costums il·lustrat amb notes folklòriques i textos de creació pròpia que havien estat publicats abans a la premsa.

Els que són més fàcils d'identificar són les composicions en vers, com ara «Lo banc del si no fos», publicat a *La Veu de la Comarca* (11-2-1905); «Lo dissapte de la Cinta», premiat als Juegos Florales de Tortosa de 1908 i publicat a *Libertad* (agost 1908); «Un panoli tortosí», premiat en el Certamen Literari de Tortosa (1928), i «Lo dia de Sant Antoni», premiat els Jocs Florals organitzats per la Lliga Espiritual de la Mare de Déu de la Cinta, a Tortosa, el 25 de març de 1920 i publicat abans al *Bolletí de la Lliga Espiritual de la Mare de Déu de la Cinta* (març 1921) i a *Heraldo de Tortosa* (16-1-1930). A aquestes cal afegir-ne d'altres que descriuen escenes quotidianes, publicades a *La Veu de la Comarca* com ara «Lo Payolet de San Roc» (22-4-1905) i reproduït a *Unión Patriótica* (12-6-1926); «Coses dels banys de l'Ampolla» (5-8-1905); d'altres com «Ahórrem!», premiada en el Certamen Literari de Tortosa (1928) i representat a Ulldecona, en les festes de Sant Lluç de 1928, pel Cuadro Escenic de l'Orfeó Montsià, i tres més que descriuen la festa del Diumenge de Rams: la primera, «La tarde del Diumenge de Rams», publicat a *La Veu de la Comarca* (15-4-1905) i més tard, amb canvis significatius, a *Heraldo de Tortosa* (10-2-1930), a la secció «Garramanxos de coses i tipos tortosins»; la segona, «Lo Dumenge de Rams. Avans de la Processó», publicat a *El Restaurador* (30-3-1912) i més tard, amb algun canvi, a *Heraldo de Tortosa* (10-4-1930), a la secció «Garramanxos de coses i tipos tortosins»: «La professó del Dumenge de Rams. Avans de surti: Amaniments», i la tercera, «Lo Domenge de Rams. La Professó á la Seu», publicat a *El Restaurador* (1-4-1912).

Portada d'un manuscrit de l'obra *Panderos i fabriols* conservat per la família

També hi trobem textos que són la còpia o la refosa de veritables quadres i articles de costums en prosa publicats a la premsa local, alguns amb la corresponent advertència de l'autor: «Lo potaque» (13, 14 i 24-9-1929), «De la nit de Sant Joan» (23-6-1930) i «Això, no és allò...» (3-3-1933), publicats a *Heraldo de Tortosa* en la secció “Garramanxos de coses i tipos tortosins”; «¡Qui sap ahón vá aná a diná!», publicat a *Correo de Tortosa* (10-4-1924), i «Guitzes deportives» (?), que encara no hem pogut localitzar.

I el mateix podem dir del llibre *Del bon humor tortosí*, on trobem composicions en vers i quadres de costums que ja havia publicat abans: «Un rato á la Font del Rastre», publicat a *La Veu de la Comarca* (18-2-1905); o «Pescateries y pescateres», publicat abans a *Heraldo de Tortosa* (11-5-1935) en la secció “Garramanxos de coses i tipos tortosins”.

En la contracoberta de *Del folklore tortosí* 1934 també apareix com una de les tres obres seues “en preparació” una novel·la costumista, *Lo Racó dels Rustits*, novel·la de costums tortosins, de la qual no tenim més notícies. A més, la Biblioteca de Catalunya conserva l'esborrany d'un pròleg i el sumari dels capítols d'una obra que relataria una hipotètica destrucció i posterior

reconstrucció de Tortosa, que podria correspondre al llibre inèdit *Tortosa d'aquí 100 anys*, Fantasia novel·lesca, signat el 21-2-1915.

El gruix literari principal, però, el formen les obres de teatre, una bona part de les quals han estat transcrits per Massip (1991). Segons ell mateix, l'any 1932 tenia escrits cent cinc drames i sainets (Campos 1932), ambientats gairebé sempre a Tortosa. El que ell anomena drames, però, són més aviat obres dramàtiques, mai exemptes totalment d'humorisme. Només cal fer una ullada a la variada i sovint contradictòria terminologia que ell mateix i també la premsa del moment fa servir per batejar o subtítular les seues obres: *ensaig dramàtic, humorada, sainet, joguina; diàleg fet a cops de puny, fantasia lírica, poca-substància representable, semidiàleg*, etc.

Entre els anys 1912 i 1920, és la secció dramàtica del Círculo Tradicionalista de Tortosa, que dirigia ell mateix i que estava formada per una colla de jóvens actors aficionats del Requeté Jaumiste, qui representa les obres. Les representacions tenien lloc al local del Círculo i servien per amenitzar jornades propagandístiques, però sobretot benèfiques: *Per no disfrassar-me de titot* (últim dia de Carnaval 1913), *Tot per ser curt de vista* (19-1-1913 i primer dia de Carnaval 1913), *Dos Tíos un Nebot i dos herencies* (23-3-1913, 30-3-1913), *Sinyo Alcalde, la trompeta m'ha fet figa* (4-5-1913), *I'l van passa per la figuereta pobret* (25-7-1913), *Gutierrez igual Ratera* (16-11-1913), *Mal fill* (14-12-1913?); *Carta de gracia* (22-2-1914), *Fabiá Tonyina* (1-2-1914 i 2-2-1914), *Entre nyinyols i pega* (15-2-1914, 17-2-1914, 27-9-1914), *Arrós, Gorra i Companyia* i *La Gaita màgica* (15-11-1914); *Qui be sembra be cull* (4-6-1916), *Un dentiste americà* (2-7-1916, 16-7-1916); *Jericó salvat* (s. d.).

La vetlada que més públic aplegava era la Festa del Nadal del Pobre, que se celebrava al teatre del Balneari, de Tortosa. Aquí, Moreira va estrenar obres de 1912 a 1919, ininterrompudament: «A lo menos...» (1912), *Cadells i Cadarneres* i *Paquito Ruella* (1913), *Qui be fa, be troba* (1914), *Entre nyinyols i pega* i *Qui be sembra be cull* (1915), *Utilitat de lo inutil* (1916), *Encara en queden de tontos* i *Resurrecció* (1917), *Del garrotín al bolero* i *Llops i ovelles* (1918), *Dos Tíos un Nebot i dos herencies* i *Dolsures i giripigues* (1919).

Entre 1924 i 1928, l'Orfeó Montsià va representar obres seues més ambicioses: *El sueño de un pequeño orfeonista* (1924), *Casoris i casaments*, *Or i plom* i *Resurrecció* (1925), *Panderos i fabriols* (1925), *Veneno mortal* i *Aucells i cireretes*

(1928), *La llum de la vida* (1929). També tenim indicis que s'hi va representar «Lo mocadô de mocâ», *Sinyo Alcalde, la trompeta m'ha fet figa* i *Mal fill*.

Les últimes obres van ser representades pel cos escènic de l'Orfeó Tortosí entre el 1932 i 1935, la majoria, també, en vetlades benèfiques: *Panderos i fabriols* (25-12-1932, 26-12-1932, 6-1-1933, 8-1-1933), «Un panoli tortosí» (8-9-1932), *Pobre Quico* (2-10-1932 i 5-7-1933) i *Mentres n'hi han dalt ne cauen* (Tortosa 12-6-1935 i 30-6-1935). Sabem que també va representar *Cada auvella en sa parella* (?).

Les representacions van tindre sempre una bona acollida i hem de creure Moreira quan a la contracoberta de *Del folklore tortosí* (1934) afig *totes representades en exit*, perquè així ho corroboren les cròniques de la premsa. Aquí també apunta, a part, un recull inèdit que porta per títol *47 Monòlegs en broma*, (almacén de rialles), sense apuntar-ne el nom de cap. Molt lluny dels quaranta-set que tenia comptats Moreira, n'hem pogut localitzar només vuit, que van ser representats tots al Círculo Tradicionalista de Tortosa: *Y l van passa per la figuereta pobret* (Tortosa 25-7-1913), *Paquito Ruella o Quan sirà l Nadal del rich* (Tortosa 25-12-1913), *Gutierrez igual Ratera o Un municipal valent* (Tortosa 16-11-1913), *Per no disfrassar-me de titot* (Tortosa febrer 1913), *Tot per ser curt de vista* (Tortosa 19-1-1913 i febrer 1913), *Fabiá Tonyina* (Tortosa 1-2-1914 i 2-2-1914), *La Gaita màgica* (Tortosa 15-11-1914), *Rafelet de Pacrú* (?) [esborrany] (veg. *La gaita màgica*).

Lo llibre de les vetl-lades tortosines, 25 poeties humorístiques, és el títol d'un altre recull inèdit que trobem apuntat en la contracoberta de *Del folklore tortosí* 1934. Moreira, però, només hi apunta el títol d'onze poesies: «La Font del Rastre», que ja hem citat; «La nit dels focs» (Tortosa 6-9-1905); «Tot per una sardina», llegida en les festes en honor de Sant Antoni, patró del Gremio de escribientes oficinistas y dependientes de comercio (Tortosa 9-6-1912); «La col» (o «Qui dona lo que te...»), declamada per l'antic alumne Joan Cid i Mulet en la festa de la repartició de premis del col·legi de La Salle (Tortosa 1926); «Lo mocadô de mocâ» (o «Lo mocadó» o «Defensant a un desgraciat»), que probablement es va representar a Ulldecona; «Entre la K i la Q» (a. 1934), «Un be de Déu de Xatos» (a. 1934), «Psicología del nas» (a. 1934), «Fent lo mondongo» (a. 1934), «La sort del sord» (a. 1934), i «Historia d'un barret de palla contada per ell mateix», que tot i que es va llegir en un homenatge en honor d'Antonio de Wenez, probablement, entre 1915 i 1920, no és una

poesia sinó una prosa. A aquestes hi podríem afegir «Burles y veres ó la Historia d'un burro», llegida en les festes de la benedicció i estrena de la bandera del Gremio de labradors (Tortosa 9-7-1905), «A lo menos...» (o «Lo menos...») (Tortosa 25-12-1913) i «¡Si m'hagués surtit la "grossa"!», que probablement també va ser llegida al col·legi de La Salle.

Tal com resa el títol, es tractaria d'un recull de poesies humorístiques que van ser llegides en alguna de les nombroses vetlades literariomusicals en què va participar Moreira a Tortosa, i en el cas de «Lo mocador de mocar», també a Ulldecona.

Com una de les cinc obres seues "a punt de publicació", a la contracoberta de *Del folklore tortosí* (1934) apareix també el llibre *Pomet de Violes*. Recull d'articlets que canten la devoció del nostre poble, a la Reina i Patrona dels tortosins. El més probable és que Moreira tingués previst recollir en un volum els articles d'opinió, discursos, homenatges i narracions o records personals referents a la devoció per la Verge de la Cinta que havia publicat a la premsa: «Fué anteanoche», publicat a *Correo Ibérico* (15-11-1906); «La carta del Jagant. Pel batistot de la Jaganta», publicat a *Heraldo de Tortosa* (20-8-1929), «Si'l volem, lo tindrem», publicat al *Bolletí de la Lliga Espiritual de la Mare de Déu de la Cinta* (setembre 1919); d'altres que no hem sabut localitzar com ara «Ideal xirinxina...» (?), «Mol demana, donem-li'l cor...» (?), «De la Pila del Claustro, al Camarín...» (?), «¡Desperta, ferro!!... » (?); «Reciprocitat amorós entre Maria Santíssima i'l poble tortosí», una breu composició oratòria premiada en els Jocs Florals de Tortosa organitzats l'any 1920, de la qual se'n va publicar uns fragments al *Bolletí de la Lliga Espiritual de la Mare de Déu de la Cinta* (juliol 1920), i sobretot els quinze articlets que havia editat fins llavors a la revista *La Santa Cinta*, als quals podem afegir alguns que va publicar-hi més tard: «Fora miseries... Aleluia!» (agost 1928), «Nostra mare» (octubre 1928), «Lo gafarronet de Bècu (Record de ma infantesa)» (novembre 1928), «Benedicte... Cantate» (març 1929), «La tragedia del cunill» (maig 1930), «Historia d'una gota d'aigua» (setembre 1930), «Anuntio Vobis Gaudium Magnum» (desembre 1930), «D'aquí poc... » (març 1931), «¡Tan facil que siria!...» (setembre 1931), «Lo test d'aufábiga» (desembre 1931), «¿De qui es esta pinyora?» (març 1932), «La vengança del paraigües» (setembre 1932), «Esperem les ulleres» (març 1933), «A través de les ulleres» (setembre 1933), «No hi ha mal...» (març 1934), «Til·la i Ave Maries (Succèit)» (setembre 1934), «Digues que Paula t'hu diu...!» (desembre 1934), «Il·lusió, per ara,

només» (setembre 1935), «La carrasca i'l borinot» (desembre 1935), «No hu diguen que no pot sé...» (març 1936). A aquests articles caldria afegir el diàleg en vers «Perqué som tortosins», publicat a *La Veu de la Comarca* (2-9-1905), els himnes «Deprecació á la Verge» (1905) i «Himne a la Santa Cinta» (1919), i la col·lecció de cançons populars «Cançons a la Mare de Déu de la Cinta», que ja hem citat.

El publicista

Segons explica ell mateix a Campos (1932), Moreira va escriure més de 5.000 articles periodístics. També afirma que *nunca me han llamado «compañero en la prensa», sin duda, porque nunca he hecho de periodista*, i és que per a ell un periodista *ha de ser un sacerdote del dios de la verdad, hijo de la caridad y de la prudencia*. Tot i que Moreira tenia bones relacions amb els companys de la premsa tortosina, té raó quan diu que no exercia de periodista perquè, per ser més precisos, més aviat va exercir de publicista. Malgrat tot, Moreira havia participat en la festa del Día de la Prensa Católica de 1916, on va llegir *Entremés o com vullguen dirli*, i també en el banquet organitzat per l'Asociación de la Prensa de Tortosa, en homenatge a Francisco Mestre i Noé, president de l'associació, en el qual Moreira va llegir «Hosanna...», un discurs publicat a *Heraldo de Tortosa* (29-4-1929). Més tard, a principi de l'any 1935, formava part de la junta de l'Asociación de la Prensa, com a secretari.

Moreira va publicar només a la premsa de Tortosa: als setmanaris *La Veu de la Comarca*, *El Radical*, *La Tradición*; als diaris *Correo Ibérico*, *El Restaurador*, *Correo de Tortosa* i *Heraldo de Tortosa*; a les revistes mensuals *Bolletí de la Lliga Espiritual de la Mare de Déu de la Cinta*, *La Santa Cinta*, *Germanor* i *La Salle*, i a diversos programes de festes de la immediata postguerra.

Per firmar una bona part dels textos publicats a la premsa i, en alguna ocasió també alguna de les seues obres dramàtiques, Moreira va fer servir diferents pseudònims. Bertomeu (2005: 53) n'apunta tres: Blik-Blek, Mordente i O. Amerri, segons del tema que escrivia.

Amb el pseudònim de Blik-Blek publica articles a *El Restaurador* (entre 1909 i 1912) i a *El Radical* (entre 1913-1914), i firma les obres *Paquito Ruella* (1913), *Guitierres igual ratera* (1913), *Algo serio, dit en broma* (1912) i *I tot per una sardina* (1912).

El pseudònim O. Amerri el fa servir per signar un article a *El Restaurador* (1910), alguns articles que publica a *La Tradición* (1914-1916), un a *Heraldo de Tortosa* (1929) i també l'obra *Cada auvella en sa parella* (1932-1936?).

Juanito Mordente o J. Mordente és el pseudònim amb què signa alguns articles de temàtica musical: un article dedicat a Eduardo Torres (1907?) i la sèrie d'articles «Música y músicos», que va publicar a *El Restaurador* (1912). També signa amb el pseudònim Hermano Mordente de la Cofradia de las Corcheas l'obra de teatre *A punta de espada o La leccion de la muñeca* [Dijous Sant de 1934].

A aquests tres pseudònims hem d'afegir el de H. Claret (Hermano Claret o H. C.), emprats en alguns articles publicats a *La Tradición* entre 1914 i 1915.

Moreira comença publicant al setmanari catòlic catalanista *La Veu de la Comarca* (1903-1909), entre 1905-1906. A més dels articles i les composicions en vers que ja hem citat, en publica d'altres com «Qui be fá be troba. Qüento» (18-3 i 1-4-1905), «Carta que de Barcelona escriu un pagés á la seua dona» (8-4-1905), «¡¡¡El Gran Pensamiento!!! o'ls Bous del Diumenge passat» (20-5-1905), «Un recort de Batiste'l monje» (27-5-1905), «¡¡Pobre Quico!!» (22-7-1905), «A les dones de Tortosa. Un episodi de l'Historia de Tortosa» (12 i 18-8-1905), «Perqué som tortosins» (2-9-1905), «Sospir» (11-11-1905), «Balans ó com vulguen dirli» (13-1-1906); i quatre articles més de denúncia, dirigits a l'alcalde: «Sinyó Alcalde, una caritat per amor de Deu» (19-5-1906) i «Sinyò Alcalde» (26-5-1906).

A continuació escriu al diari catòlic *Correo Ibérico* (1903-1908), entre 1907-1908. Aquí trobem diàlegs satírics en vers com ara «Burrades y veritats o Converses pescades al "Angel" en un dematí de Festa» (1907?); «Entre golfos» (25-2 i 6-3-1907) i «El Tio Mendrugos» (16-3-1907); narracions satíriques com ara «En broma. Les de Merenguesèc», que ja hem citat, «Fué anteanoche» (15-11-1906), «Narraciones. Cruces y zarandajas» (22-11-1906), «Notas de mi cartera. Lo Noy de la Rita (Rigurosamente histórico)» (6-6-1907), «Historia d'una nina de cartó contada per ella mateixa» (finals de 1907?), «¿Que dice V. á esto? Casi cuento, por si viene á tal» (27-1-1908), «Montado en burro» (15-2-1908), «Mejores son los palos!» (22-2-1908), i quatre articles més a la secció titulada «En broma»: «Ya lo verán Vds.» (13-2-1908), «Que aproveche» (27-2-1908), «¿Se lo damos?» (5-5-1908), «Si yo fuera Maura»

(16-5-1908). A més, trobem el «Discurs d'en Joan Moreira» (10-2-1908), que va pronunciar en la Festa de Solidaritat Catalana.

Carnet de la Asociación de la Prensa de Tortosa (1930)

Un any més tard, comença una estreta col·laboració amb el diari catòlic de marcat caire conservador *El Restaurador* (1908-1920), on publica entre 1909-1912.

Signant amb el pseudònim de Blik-Blek, l'any 1909 publica una sèrie de nou articles que porta per títol "All y moqui": «Primera de canet» (12-2-1909), «Cuento en cóa»

(16/02/1909), «Busquemli remey» (18-2-1909), «The..... la peguen» (13-2-1909), «Fíxense com s'acaba aixó» (17-2-1909), «¡A la presó!» (22-2-1909), «¡¡¡Calamitats!!!» (26-2-1909), «Mes calamitats» (1-3-1909), «¡Allá vorém!» (20-2-1909); una dotzena d'articles més l'any 1910: «¡Bah!... ¡De merengue al fin!» (5-3-1910), «¡Andando pues...!» (12-3-1910), «¿Es cierto, señores...?» (18-3-1910), «Gorrión» (26-3-1910), «No será preciso... supongo yo» (7-4-1910), «Como la Colasa» (9-4-1910), «Gurugú, castañas y otros excesos» (16-4-1910), «Eso, lo del Final...!» (23-4-1910), «¡Sí, que vacha ella...!» (30-4-1910), «Més ne passen al mon...» (14-5-1910), «Un imbecil, los otros... ya lo verán» (28-5-1910), «Del Garrotin a D. Alejandro» (4-6-1910); i tres més l'any 1912: «Vaya si lo será...» (12-3-1912), «Así nos luce el pelo» (14-3-1912), «Sí, señor, á grandes dosis» (21-3-1912). A més a més, publica la poesia de circumstàncies «A les Cintetes y Cintes barata que es lo seu Sant...» (31-8-1912), les dos narracions costumistes en vers sobre el Diumenge de Rams que ja hem citat i l'article «Musicales», que hem esmentat abans. Hi publica també el primer article signat amb el pseudònim O. Amerri, «¡Era el R...!» (1910?), la sèrie de nou articles «Música y músicos», signada per J. Mordente, i tres més: «Carta auberta al Excelentísim Sr. D. Felip Pedrell, Barcelona» (25-5-1910), «Escandaloso y sin precedentes» (18-8-1910), «Pedrell» (20-9-1910).

L'últim és «Historia d'una nina de cartó contada per ella mateixa» (21-12-1912), publicat abans a *Correo Iberico* (finals de 1907).

Una vegada ja ha sortit de l'Orfeó Tortosí, entre 1913-1914 escriu al setmanari catòlic *El Radical* (1910-1914), fundat per “combatir las campañas impías y antipatrióticas del sectario republicano D. Marcelino Domingo Sanjuán”.

Aquí manté el pseudònim Blik-Blek per signar una llarga sèrie de sàtires polítiques: «¡Fresquet, fresquet, del dissapte passat!» (16-8-1913), «¿Qui será, qui no será?» (23-8-1913), «Total, cabo de comparses, probet» (13-9-1913), «Lltxguen y sabrán perque ha plogut» (20-9-1913), «Ya té levita i tarot...» (27-9-1913), «¿...? Tan me fá» (4-10-1913), «Pero si sembla llágrima...» (11-10-1913), «També li farà figa...» (18-10-1913), «Una maldició, per una gallina negra» (25-10-1913), «¡Mana quines pantorrilles...!» (31-10-1913), «¡Arranquemlo i trapitxemlo...!» (8-11-1913), «Donemli un canyut» (15-11-1913), «¿Tot sol?... ¡bustero!» (22-11-1913), «Té rahó l'escolá» [inclou una «Epístola sacristanis S.C. ad suos feligreses» (en vers i llatí macarrònic)] (6-12-1913), «Pantalons en enganyifa...» (13-12-1913), «¡Volia fe belem...!» (27-12-1913), «Totes les salses» (3-1-1914), «¡Anava'l dimoni prop!» (7-3-1914), «Fantasia aquatica. Entre sardines i llussos» (14-3-1914), «¿Eh quina carteta?» (4-4-1914), «Ara més que may» (11-4-1914), «Com lo gos del retrato» (18-4-1914), «Fé... freg...» (9-5-1914), «No tenemos para pan...» [inclou uns «Gojos a la laor de la gloriosa V. i M. Santa Rita de Cassia Patrona dels Imposibles»] (30-5-1914). A més, li publiquen el treball «Per si fá» (27-6-1914), premiat en Concurso de *El Radical* sobre el tema “Medios prácticos para levantar a Tortosa de su actual postración”.

A continuació, entre 1914-1916, col·labora amb el setmanari conservador i monàrquic *La Tradición* (1911-1936), *del Partido Carlista en los distritos de Tortosa, Roquetas y Gandesa*. Aquí publica articles amb el pseudònim O. Amerri, «¡Tirá... tirá..., raaaaa!» (31-1-1914), «¡Se fa sabé...!» (7-2-1914), «Memorialista d'entradeta» (14-2-1914), «Igualet que acá la Ramona» (21-4-1914), «Com este cás, molts» (28-3-1914), «Parlemne...» (18-4-1914), «Te raó l'inglés» (16-5-1914), «Cosas de “El Pueblo”» (8-5-1915), «Por Dios y por Tortosa» (23-10-1915), «Pro Puerto de Tortosa» (17-2-1916); alternant amb d'altres signats per H. Claret o Hermano Claret, la sèrie de tres articles «Arreu i en orri» (12, 19 i 24-12-1914) i d'altres com «Pro Descanso Dominical» (18-12-1915), «Llorando no se ganan victorias» (1-5-1915), «Ya som a Sans»

(8-5-1915), «No podria acabá en bé» (12-6-1915), «¡Tortosinos, alerta; Marcelino quiere llevarte a la guerra!» (26-6-1915), «¡Obreros, os engañan!!» (26-6-1915), «Botones de fuego. A los católicos de “carquinyoli”» (10-7-1915), «Catalán de piel de higa» (17-10-1915).

En el parèntesi que coincidix amb l'estada a Ulldecona (1921-1929), escriu al diari catòlic, de tendència carlista, *Correo de Tortosa* (1882-1936), monàrquic i conservador durant la seua quarta època, a partir de 1922. Aquí és on enceta la sèrie «Tipos i coses tortosins» amb dos articles: «¡Qui sap ahón vá aná a diná!» (10-4-1924), que ja hem citat abans, i «Lo cantaret xarraire» (10-3-1924).

A continuació, escriu la sèrie d'articlets que ja hem citat a la revista mensual, el primer any, després quadrimestral, *La Santa Cinta* (1928-1936), mentre es va publicar, editada pel Secretariado de Acción Católica per a fomentar la devoció a la patrona de Tortosa; i simultàniament també al diari independent, proper a la dreta liberal tortosina, *Heraldo de Tortosa* (1924-1937), els anys 1929-1930, 1933 i 1935. Aquí Moreira publica en portada la sèrie d'articles «Garramanxos de coses i tipos tortosins».

Acabada la Guerra Civil escriu als programes de festes de Tortosa, que fins als anys cinquanta gairebé van ser les úniques publicacions periòdiques a l'abast del públic en general. L'any 1944 hi publica «Lo que canta el carrillón de nuestra Seo cada cuarto de hora», i el reportatge «De la Tortosa antigua y contemporánea. Epígrafes y apuntes folklóricos»; l'any 1946 publica «Auca de Juanito Cantons» i l'any 1947, «Estimem-la, adorem-la», on també s'hi reproduïx la lletra de l'«Himne de la Cinta» i «Lo dissapte de la Cinta», que ja hem citat. Després de la seua mort, a més d'algun fragment d'obres seues com ara «Lo panoli» (1955), s'hi publiquen articles d'altri que glossen l'obra *cintera* de Moreira: un firmat per Llaonet, «Los escritores y los poetas tortosinos a la virgen de la Cinta» (1955); i tres més d'Enrique Bayerri, «Moreira, poeta de la Cinta» (1952), «Investigaciones históricas cinteras. En loor y Gloria de Santa María de la Cinta» (1957), «Los poetas tortosinos cinteros en su inspirada actuación multiseccular desde 1179 (25 Marzo)» (1958).

Lluny encara d'haver recopilat tot el repertori de l'obra musical, folklòrica, literària i periodística de Moreira, ens conformem si fent aquest primer pas aconseguim que la seua tasca es valore com es mereix.

Bibliografia citada

BAYERRI, ENRIQUE (1952).

«Moreira, poeta de la Cinta». *Tortosa a la Virgen de la Cinta. Programa oficial 1952*. Tortosa.

BERTOMEU ROMERO, JOSÉ MARÍA (2005).

Orfeo Tortosí. 100 anys d'història. Volum I. [Tortosa: Orfeo Tortosí].

CAMPOS Y SAPIÑA, ANTONIO (1932).

«Entreviu semanal. Una charla con D. Juan Moreira Ramos. Escritor de costumbres tortosinas», *Heraldo de Tortosa*, núm. 2538 (26-9-1932), p. 1.

MASSIP I BONET, M. ÀNGELS (1991).

El lèxic tortosí: història i present. Tesi doctoral dirigida per Joan Veny i Clar. Universitat de Barcelona. 3 v. [En línia:] <<http://www.tdx.cat/TDX-0112109-153232>> (23/01/2009).

Data de recepció de l'article: setembre de 2009

Data d'acceptació i versió final de l'article: novembre de 2009